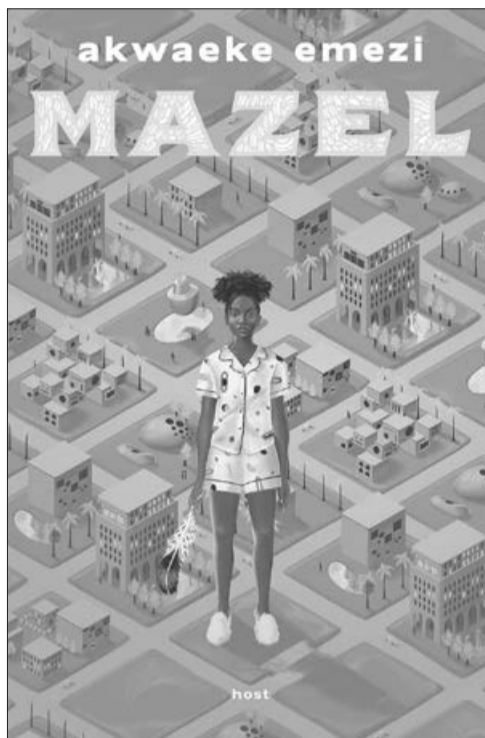

RECENZE

MANUÁL K LOVU NESTVŮR

Akwaeke Emezi: Mazel
Z angličtiny přeložila
Tereza Marková Vlášková
Host, Brno 2022, 176 s.

Aneta Mladějovská

Po autobiografickém debutu *Zřídlo* (2020), které bylo hledáním vlastního já, formováním autorské identity a proklamací totožnosti osobnosti, se nigerijská autorka Akwaeke Emezi rozhodla – částečně na vyžádání – napsat young adult román.

Dystopický prostor města Lucilla, v němž se příběh odehrává, se podobá našemu světu – mají v něm mobily, školu, nemocnici, ale víc se toho o něm vlastně nedozvídáme, Emezi se totiž soustředí zejména na vztahy mezi postavami a na duchovní rovinu příběhu. Jak už to v dystopickém románu bývá, také v Lucille došlo k revoluci, při níž andělé odstranili nestvůry a povedlo se jim pracně a postupně vybudovat nový, bezpečný svět. Tak bezpečný, že v něm už žádné nestvůry nenajdete a o různých formách zvrstev, mezi něž patří nevěnování se vlastním dětem či rozličné podoby násilí, se dozvíte jenom z knížek v místní knihovně. To ovšem přestane platit, když z obrazu, který maluje matka hlavní

postavy Džemy, vystoupí andělská bytost Mazel a vydává se na lov nestvůry ukrývající se v domě jejího kamaráda.

Kromě fantastní postavy Mazla a jeho duchovního propojení s Džemou bude pro mladé publikum přitažlivé i zobrazení přátelství mezi Džemou a kamarádem Spásou (které v sobě díky věku postav, jejich blízkosti a všemožné tělesné kontaktáži ukrývá příslib potenciálního milostného vztahu). Zápletka je jednoduchá, vztahy mezi postavami jasné a přehledné, konflikty a nedorozumění vznikají, ale jsou rychle vyřešeny.

Možnosti, jak se s nimi vyrovnat, a vůbec vztahy v rodině jsou na mě vykresleny až příliš sluníčkářsky a ne úplně realisticky, ale vím – kritéria uplatňovaná v naší kotlině nemohou vztahovat na porevolučně zbudovaný nový a lepší fiktivní svět příběhu. Nazvala bych příběh alegorií, která pro mládež prostřednictvím těchto nadpřirozených bytostí a osob rozdělených na anděly (ti dobří) a nestvůry (kategorie ti zlí) odhaluje témata domácího násilí, tolerance, viny a trestu, ale Emezi nepřistupuje k duchovnímu světu a bytostem v něm jako k něčemu, v co věříme asi jako na zoubkovou vilu, ale jako k jedné z částí naší reality, do níž se duchovní svět prolíná a přímo ho ovlivňuje. Její nestvůry a andělé nejsou jednoznačně definováni a nelze je odlišit na první pohled od běžných lidí, ale právě schopnost je rozpoznat a uzřít tím pravdu je výzvou pro protagonisty příběhu. Tvorba této spisovatelky totiž ukazuje, že je velkou kritičkou toho, co společnost popírá a před čím zavírá oči. Opakovaně vyjevuje, že věci nemusejí být zjevné na první pohled, že realitu je možno ohýbat, deformovat, nepripouštět si ji, ale ona se přesto odhalí. Autorka s tím má značné osobní i kulturní zkušenosti a autobiografické prvky formované touto empirií vtiskla do příběhu i nyní.

V prvé řadě zmiňme ony poznatky kulturní, vycházející z faktu, že misionáři v Nigérii popírali duchovní identitu nigerijské etnické skupiny Igbo, z níž pochází spisovatelčin otec a s níž se Emezi navzdory jeho katolicky konzervativním postojům duchovně ztotožnila, přejala ji za vlastní a těží z ní i ve své tvorbě. Se svou neochotou vidět pravdu se potýká i Džemy a Mazel jí neúnavně připomíná, že existují věci, které nevidíme, a čekáme, až si jich všimneme (s. 69), že se musíme vypořádat se svými strachy a s nepřijemnými věcmi: „*Pravda zůstává stejná, ať už ji vidíš, nebo ne, šeptal jí v hlavě. Když se něco děje, děje se to, ať už se díváš, nebo ne. Možná je jednodušší se nedí-*

vat, to samozřejmě. Možná je jednodušší říct, že se to neděje, když to nevidíš.“ (s. 86)

Autobiografické prvky se do knihy žel vloudily také v propagování transgender tematiky – dalo se v něm čekat, že se Emezi, která o svém vypořádání se se svým pohlavím, operacích, kterými prošla, nebinárním pojetí sebe sama atd. hojně a otevřeně referuje, této problematice bude těžko vzdávat i u knihy pro mládež. Jsme svědky jakési další sexuální revoluce, kterou si prochází snad každá generace v různých podobách – mileniálové si užívali manga komiksy, v nichž byly svého času in stejnopohlavní love story, současní čtenáři si užívají transgender lobbying. Konec konců i v naší zemi už je tato problematika více než živá, na školách jsou svého času trendy nové třídní knihy zahrnující kolonku pro pohlaví navíc, děti si mění jména nebo rovnou pohlaví a ředitelé marně tápou, kolik a jakých toalet přidat a jak je označit. Nečekala jsem ale, že i kniha opěvovaná autorky bude do určité míry propagandou, a Emezi jenom potvrzuje, že literatuře, která aspiruje na to, být uměleckým textem, propaganda škodí.

Samotná akceptace nebinární identity této prozaičky nabývá v českém tisku bizarní podoby, když se autoři s různorodou mírou jazykové kreativity snaží popasovat s jejím neutrálním pohlavím – tu o ní píšou ve třetí osobě jednotného čísla, tu v čísle množném (já si coby jazykově konzervativní jedinec počkám na to, až ÚJČ vydá doporučení či normu nebinární češtiny). Že jsou změny rodů pro češtinu ošemetné, dokazuje i chyba, která se vloudila do jedné z vět, s níž Mazel promlouvá k Džemě: „*No dobrá, holčičko, co kdybys mi říkal Mazel? odpovědělo.*“ (s. 39)

Mnohem horší rodové zálužnosti si na předkladatelku ale připravila nebinární postava zvaná Šepot. Tereza Marková Vlášková se s tím vypořádala velice diplomaticky, tedy užitím „*obojetných tvarů propojených hvězdičkou*“, a při nutnosti gramaticky podmíněného rodového zařazení užila ženského i mužského tvaru koncovky (poznámka předkladatelky, nestránkováno). Že korektnost má své hranice, to si čtenář kacířsky uvědomí, když se během čtení přistihne při ošklivé myšlence upřímné radosti z toho, že vyprávění je neexperimentální, jednoduché a přehledné, že Šepot se v něm objevuje jenom na pár stránkách a není hlavní postavou, protože následující pasáže by byly při větším rozsahu prostě k neučení: „*Šepot postupně odchytil* a jednotlivé kusy ovoce, a když bylo představení u konce a vzduchem už nic nelétalo,*

vysekl*a hlubokou teatrální úklonu. Malachit zatleskala zamoučenými rukama. „Fakt se zlepšuje, lásko!“ složila mu*ji poklonu“ (s. 76).

Problematickou se pro mě stává i hlavní hrdinka Džemy, která je ve věkové neidentifikovatelném fluidu a u níž si kvůli tomu nejsem jistá, jaké reakce jsou adekvátní a jaké nároky na ni jako na hrdinku mohou klást. Roli nehraje to, že projde změnou pohlaví, byť je tento proces, který je započat již v jejích třech letech (!), velice podrobně popsán, spolu s absolutně přijímajícím rodičovským pochopením bez známky jakéhokoliv překvapení, natožpak nesouhlasu. Tu a tam padne zmínka o jejích estrogenových náplastech, aby snad čtenář nezapomněl, protože je důležité připomínat věci, které v rámci příběhu nehrají vůbec žádnou roli.

Jako by se však ona problematika sexualita promítla do překvapivého chování Džemy a také reakcí okolí, protože s ní nejednají jako s teenagerkou, ale jako s malým dítětem. Hrdince je jistě víc než patnáct, protože: „*V patnácti letech Džemy oznámila Aloemu [otec], že by se chtěla nechat přeoperovat*“, a z příběhu také víme, že k operaci došlo a uplynul od ní již nějaký čas (s. 23). Přesto ji otec žádá, aby s tím dospíváním nespěchala (s. 23): Maminka ji nachází spící na zemi a odnáší Džemy v náručí do postele (s. 27) atd. Když se z obrazu zrodí Mazel, napomíná její hádající se rodiče, že jsou ostudy, které na sebe nestydějí řvou, „*a ani vás nenapadne řešit, jestli je vaše dítě v pořádku, ani jste si jí nevšimli*“ (s. 48), načež si tatínek přitáhne Džemy k sobě „*a začne ji pusinkovat do vlasů*“ a dívka tiskne tvář „*k jeho měkkému šedému tričku vonícímu po citronech*“ (tamtéž).

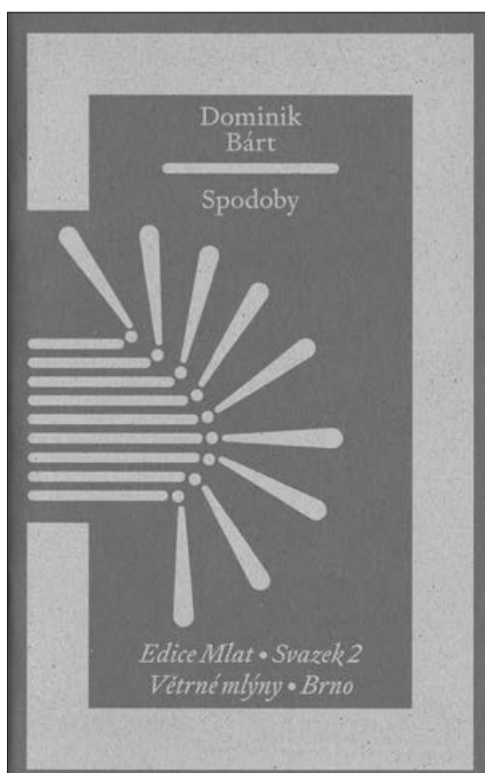
Snad bychom to mohli omluvit realitami dystopického světa, který klade důraz na harmonii a koncentrovanost na děti, ale i následně požadavky, které na Džemin intelekt klade situace, během níž se snaží najít klíč k identifikaci nestvůr, mě nutí ubírat jí minimálně šest let, a číst tak trochu jiný příběh, než který autorka asi zamýšlela vytvořit.

Džeminu víru ve schopnost lidí změnit se, prožít a potrestat nepravost nakonec odmění Mazel tím, že nestvůru – násilnického strýce – nezabije, pouze tak trochu zajistí, aby pověděl pravdu. Uzření pravé podstaty duchovní bytosti strýce oslepí a otrése jím natolik, že při následném soudním procesu vypoví pravdu. Je to poněkud hořkosladká pointa knihy, ukazující na limitovanou víru ve spravedlnost v tomto světě, v němž jsou „vidoucími“ jen někteří, ale nemůžeme jí upřít její pravdivost a důležité poselství. ■

KAM SE ŠLÁPNE, TAM JE VÝZNAMOVĚ OBSAZENO

Dominik Bárt: Spodoby
Větrné mlýny, Brno 2021, 72 s.

Petr Čichoň

Básnický debut Dominika Bárta (nar. 1998) *Spodoby* vydalo nakladatelství Větrné mlýny

a je druhým svazkem nové Edice Mlat, kterou autor sám řídí. Editorem knihy je ovšem básník Milan Ohnisko, jazykovou korekturu provedl rovněž básník Vít Slíva. Kniha je rozdělena do tří oddílů očíslovaných římskými číslicemi. První a poslední oddíl obsahují jen jednu báseň a poezii předznamenává básnicko motto ve verších vysvětlujících, co jsou to spodoby: „*spodoba je vzájemné přizpůsobování hlásek v proudu řeči / jedna hláska se přizpůsobí druhé / anebo s ní zcela splyne*“. V samém závěru sbírky je autorovo přátelské poděkování sougeneračnímu básníkovi Filipu Klegovi. Nutno prozradit, že Dominik Bárt je rovněž literární kritik a esejista studující bohemistiku v Brně.

Poezie Dominika Bárta je plná pohybu, ale na těch nejlepších místech se sedí. Kniha začíná i končí motivem lavičky. V první básni se objevuje verš „*vysedávat na všech lavičkách ve městě*“, ale již na konci této úvodní básně autor naznačuje, že žádnou lavičku nelze najít. Sednout si může málokdo a vždy se za tento bytostný stav zastavení existenciálně platí. Zastavení či usednutí je vnímáno jako výsada. Pokud se průtok Bártovy poezie všedního dne zastaví, je to pouze v patologických, svátečních či existenciálních situacích.

Knihu propojují také další motivy; k nejpůsobivějším patří obraz beznohé staré paní na invalidním vozíku před budovou nádraží. Nehybná zmrzačená žena ovšem opět sedí na svém místě a ze své polohy se nehne. Stává se pomyslným strážcem prahu do skrytého, křehkého a intelektuálního básnickova světa. Jejím partnerem by mohl být onen komunistický děda lyrického mluvčího, který se vyskytuje v jedné z básní a jenž dnešnímu

pohybu světa už nerozumí. Není znehybněn fyzicky, ale časem. Báseň s incipitem „*můj děda*“ patří k těm nejlepším. Čtenář si může také přisednout na cestě do polského Gdaňsku nebo do ostravské hospody k básníkovi Petru Hruškovi, který mluvčího *Spodob* ironicky utěšuje, že se to vše dá nějak vydržet, a to nejen alkoholem, ale také právě oním časem: „*dej tomu pár chvil a pár piv / to přejde dominiku*“.

Pokud se už básník zastaví, setkává se s něčím bytostným. Tato poezie je pronásledována nejružnějšími ději, často ženou: „*s ženou mě ženou / dovnitř svého těla*“, jiná báseň zase začíná veršem „*panuje ženskost*“. Zmíněná báseň „*můj děda*“ také končí narážkou na genderové téma, kterému osmdesátiletý muž už nedokáže porozumět: „*ta žena z druhé strany světa jenom chce / ať o ní mluvíš v mužském rodě*“.

Básně nemají interpunkci, jsou psány volným veršem (kromě básně „*stříbro mlhy*“ psané v trochejském metru), bez velkých písmen a nemají názvy, první verše jsou vždy podtrženy. Toto podtržení incipitů přikládám typografií známého knižního grafika Jana Čumlivského, který sbírku i celou edici poezie Mlat s kolegou Horvátům napaditě navrhl.

Tato sbírka nové edice mladé poezie je sice mladá, ale poučená a s vlivy pracuje opatrně. Je to také poezie úspěšná, v níž se slova váží a ctí se zřetelně stanovený koncept sbírky – jakési Blatného procházky Brnem i Ostravou. Ale jako by autor věděl, že není kam se pořádně vydat, protože kam se šlápne, tam je významově obsazeno. Významy jsou spatřovány jen fragmentárně, v smech slov, v kmitech smyslů, s tím, že občas se pro nějaký fragment

významu zastavuje, usedá a dobově zachycuje, protože obvyklých a celistvých témat a obsahů je mnoho, ale ve skutečnosti nejsou žádná, tak jak autor naznačuje v úvodní básni s lavičkou. Navíc obsahy nemusejí vždy sloužit jen literatuře, ale také idejím, i když se již bezpečně neví jakým. Básník se těchto idejí (například genderových) jen lehce dotýká, čímž je nezvykle křehce reflektuje: „*co jiného zbývá / než se dál poslouchat / a nepřemýšlet nad významy*“.

V této poezii má smysl pozorovat především znehybněné děje a pokusit se v nich spatřit skryvanou realitu jako beznohou ženu, starého muže, zproblematizovaná místa k usednutí či postavy a procesy, které jsou zastaveny osudovou iracionalitou. Dominik Bárt si je vědom i toho, že do „usednutí“ se musí vstoupit přesně a zaznamenávat je možné jen to skutečně nadčasové, a to realisticky a většinou nemetaforycky, aby se nevytratila srozumitelnost a dobová civilnost. A je si také vědom toho, že nelze v dějích zůstat dlouho: *dát tomu jen pár chvil*.

Sbírka se místopisně nápadně pohybuje mezi dvěma městy, Ostravou a Brnem, ale Dominik Bárt se může přistě vydat jistě také jinými směry, rovněž formálně jinými. Je to *poeta doctus* a jistě si opět vše promyslí – tak jak to učinil ve své prvotině, sbírce rozproutých dějů i jejich zastavení. ■